

Tyliai išėjo...

Vandai Panavaitei prisiminti

KOSTAS ALEKSYNAS

Rugpjūčio 29 dieną Čikagos lietuvių bendruomenę paliko devyniasdešimties metų sukaktuves vos prieš mėnesį atšventusi aktyvi jos narė Vanda Stankienė. Lietuvoje ji daugiau žinoma kaip Vanda Panavaite – populiariosios dainos „Aš verkiau parimus“ autorė, o užsienio lietuviams ji – ne tik pamėgta praėjusio amžiaus septintojo dešimtmečio pramoginės muzikos dainininkė, bet ir aktyvi tautiečių kultūrinio gyvenimo dalyvė, liaudies šokių ratelių vadovė, įvairių švenčių iniciatorė Vanda Stankienė (Stankus). Vyresnės kartos užsienio lietuviai mena ir jos į keturias plokšteles įdainuotas, „Margučio“ radijo vis transliuotas dainas – lietuviškas ar sulietuvinatas (neretai perteiktas savo sukurtomis eilėmis) meksikiečių, ispanų, italų... *Tautosakos darbuose* ji buvo prisiminta 80 metų sukakties proga¹.

Paskutinis gyvenimo dešimtmetis V. Panavaitei-Stankienei suteikė kontrastingų išgyvenimų, susijusių su jos sukurta daina. Mieliausia, žinoma, jai buvo tai, kad daina vis dar prisimenama ir įvairiomis progomis užvedama, o spaudoje – ypač prabilus apie pokarį – ir pacituojama, pakomentuojama. Kita vertus, tekstas jo kūrėjai buvo tiek brangus, kad jo pakitimai, natūraliai atsiradę aktyvaus gyvavimo ir tautosakėjimo procese, jos laikyti kūrinio gadinimu, autorinės valios nepaisymu. Dėl kai kurių „pataisymų“ ji buvo teisi. Antai pačios pradžios perkūrimas „Stoviu aš parimus prie rūtų darželio“ (vietoj „Aš verkiau parimus tarpvartėj darželio“) iš tiesų yra stilistiškai nepasisekęs nutaizymas, o ketvirta pirmo posmo eilutė „Sken-do ūkanose Lietuvos miškai“ (vietoj originalo „Verkė ūkanose skęsdami laukai“) aiškiai atsiradusi tenkinant norą dainą įtraukti į partizanų repertuarą. Nors „Kas, o kas, o kas gi širdį nuramins“ skamba dainingiau nei „...neramu širdy“. Vandos nuostata visą laiką buvo viena: jos kūrinys dainuotinas toks, koks yra parašytas. Išsakyta dar prieš keliasdešimt metų Jungtinių Amerikos Valstijų lietuviškoje spaudoje, ji

1 Kostas Aleksynas. „Daina, jamžinusi savo kūrėją“, *Tautosakos darbai*, 2005, t. XXX, p. 236–237.

šio amžiaus pradžioje susilaukė atgarsio ir Lietuvoje. To aplinkybės – atsitiktinės. Į 2010 metais Telšiuose turėsiančios vykti politinių kalinių ir tremtinių dainų ir poezijos šventės „Leiskit į Tėvynę“ repertuarą įtraukiama kaip lietuvių liaudies daina įvardyta „Stoviu aš parimus“; harmonizuota A. Bulkauskos². Bet visai netrukus Telšių rajono kultūros skyrius gauna vilnietės R. Zinkevičienės laišką, kuriame informuojama, kad daina turi autorę, gyvenančią Čikagoje. Netgi pasiūloma ją pakviesti į šventę³. Aišku, dainos autorė šventėje neapsilankė, nes informatorė ją nurodė... netikrą: ne Vandą Panavaite, o jos gerą pažįstamą rašytoją Juliją Švabaitę-Gyliene, JAV lietuvių spaudoje aprašiusią šios dainos sukūrimo aplinkybes, taip pat labai palankiai vertinusių Vandos jau šiame krašte sukurtas ir skambėjusias dainas. Klaidinga informacija veikiai buvo paneigta folkloristės muzikologės Jūratės Petrikaitės rašiniaus spaudai⁴, nurodančiais tikrąją šio daina virtusio eilėraščio autorę, jo sukūrimo aplinkybes ir daugybę rinkinių, kuriuose ši daina yra spausdinta, tarp jų – ir *Lietuvių liaudies dainyno* XIX tome, skirtame Antrojo pasaulinio karo ir pokario dainoms. Kartu įtikinamai teigiama, kad rengiamos šventės „repertuaro programoje ir visais kitais atvejais turėtų būti nurodyta dainos teksto autorė Vanda Stankienė-Panavaite“⁵. Suprantama, tie „atvejai“ – daugiau oficialūs renginiai. Įvairiuose sambūriuose, artimų žmonių susijėjimuose dainuoti gali, kaip kas moka, kad ir labiausiai pakitusį variantą...

Aptariamoji daina, tokia lyriška ir nuoširdžiai poetiška, menine raiška pritamanti prie kitų XX amžiaus viduryje sukurtų dainų, daug kam ir anksčiau galėjo savaime kelti spėlionių, kas ją būtų sukūręs, nes jos autorystę rodantys leidiniai kone pusšimtį metų buvo nugrūsti į tarybinių „specfondų“ seifus. Po įvairių įtartinėjimų (žvilgsniai krypę ir į Justiną Marcinkevičių) 2006 metais *Literatūroje ir mene* šios dainos eilių kūrėju pasiskelbia esąs Vytautas Bložė. Melodiją jis neva gavęs iš kompozitoriaus Vygando Telksnio. Maždaug po metų informuota apie šį „faktą“, V. Panavaite-Stankienė buvo ne tiek nustebinta, kiek sutrikdyta. Teko ją įtikinėti, kad melo trumpos kojos, visi kūrinio atribucijos faktai – jos pusėje. Dar po dvejų metų paviešinta minėtoji žinia apie J. Švabaitės-Gylienės autorystę jau nebegalėjo turėti neigiamo poveikio, nebent nustebinti, kaip toks gandas atsiradęs. Bet visai netrukus ir netikėtai didžiulę nuoskaudą V. Panavaitei-Stankienei sukėlė 2010 metų pradžioje *Draugo* laikraštyje gerai pažįstamo žurnalisto ir visuomenininko Alfonso Nako pateiktas ištisas pluoštas pasamprotavimų ir prielaidų („Galima net spėti... Kodėl gi ne?“)⁶, turinčių įtikinti, kad eilėraštyje „Stoviu aš parimus“ (pradžios žodžius

2 Milda Ulkštinaite. „Ruošiamasi šventei ‘Leiskit į Tėvynę’“, *Tremtinys*, 2009, lapkr. 13.

3 Milda Ulkštinaite. „Džiugi pastaba“, *Tremtinys*, 2009, lapkr. 27.

4 Jūratė Petrikaitė. „Aš verkiau parimus“, *Tremtinys*, 2010, sausio 22; Jūratė Petrikaitė. „Dar kartą apie dainą ‘Aš verkiau parimus’“, *Draugas*, 2010, sausio 22, šeštadieninis priedas, p. 7.

5 Žr. J. Petrikaitė. *Dar kartą apie dainą ‘Aš verkiau parimus’*.

6 Alfonsas Nakas. „Ar tikrai Vanda ‘verkė parimus’?“, *Draugas*, 2010, kovo 20.

„Aš verkiau parimus“ laikant „pervadinimu“) yra sukūrusi ne ji, o partizanų dainų kūrėja Diana Glemžaitė, su kuria ji mokėsi toje pačioje Rokiškio mokykloje. Apjuodintos svetimo kūrinio pasisavinimu ir įžeistos tokios neteisybės Vandos paprašytam, teko *Draugo* laikraštyje paskelbti atsakomąjį rašinį⁷, pateiktus samprotavimus atmetant kaip tekstologiškai nepagrįstus.

Paskutiniaisiais gyvenimo metais Vandai Panavaitei-Stankienei jau ne kūryba rūpėjo. Šį pasaulį ji paliko liūdint vyrui Jonui, sūnams Sauliui ir Rimui su žmonomis, dukrai Ramonai su vyru, anūkams Aleksui, Jonui, Justinui.

.....
7 Kostas Algirdas Aleksynas. „Tikrai verkė. Ir nuo žodelių neteisių...“; *Draugas*, 2010, bal. 17.